

הומש כס"י משולב

פרשת וירא, בראשית יח - כב, קמ"ז פסוקים

פרק יח

כמו על אשר, וכן כל כי על כן שבמקרא, (לקמן יט ח) כי על כן באו בצל קורת, (לקמן לג י) כי על כן ראיתי פניך, (לקמן לח כו) כי על כן לא נתתיה, (במדבר י לא) כי על כן ידעת חנותנו ויִאמְרוּ בְּןֵי תַעֲשֶׂה בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

(ו) וַיִּמְהַר אַבְרָהָם הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר מִהְרֵי שְׁלֹשׁ סָאִים קֶמַח סֹלֶת סולת לעוגות, קמח לעמילן של טבחים, לכסות את הקדרה לשאוב את הזוהמה לְיֹשֵׁי וְעֵשֶׂי עֲגוֹת:

(ז) וַאֲלֵהֶבְקָר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בְּקָר רֶדֶד וְטוֹב שלושה פרים היו, כדי להאכילן שלוש לשונות בחדל וַיִּתֵּן אֶל־הַנְּעָרִים זֶה יִשְׁמַעֵאל, לחנכו במצוות וַיִּמְהַר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

(ח) וַיִּקַּח חֲמֹאָה שוֹמֵן הַחֶלֶב שְׁקוּלִטִין מעל פניו וְחָלֵב וּבֶן־הַבְּקָר ולחם לא הביא, לפי שפירסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה אֲשֶׁר עָשָׂה אֲשֶׁר תִּיקֶן, קמח קמח שתיקן, אמטי ואייתי קמייהו וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהִם וְהוֹאֲדַעְמֶד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאבְלוּ. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג:

(ט) וַיִּאמְרוּ אֵלָיו אֵיךָ שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו. נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו 'אי' אברהם', למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש.

בבבא מציעא (פז.). איתא, יודעים היו מלאכי השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה..

וַיֹּאמֶר הֲנֵה בְּאֵהֶל. צנועה היא:

(י) וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלַיךָ כַּעַת חַיָּה וְהַגְדִּיבִי לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׂמְעַת פֶּתַח הָאֵהֶל וְהוּא אֶחָרָיו:

(י) וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלַיךָ סוֹכֵי סוֹכֵי. לא בשרו המלאך שישבו אליו, אלא בשליחותו של מקום אמר לו, כמו (לעיל טז י) ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה, והוא אין בידו להרבות, אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן. [אלישע אמר לשונמית (מלכים ב' ד טז, הפטרת הפרשה) 'למועד הזה קעת סיה את חֲבֻקַת בֶּן, ותאמר אל אֲדָנִי איש האֱלֹהִים אל תִּקְצַב בְּשִׁפְחֶתְךָ', אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשׁוּב. אמר לה אלישע - אותם המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשׁוּב, אבל אני בשר ודם שהיום חי ומחר מת, בין חי ובין מת למועד הזה וגו'..]

כַּעַת חַיָּה כעת הזאת לשנה הבאה, ופסח היה, ולפסח הבא נולד יצחק, מדלא קרינן קַעַת אלא קַעַת. כַּעַת חַיָּה. כעת הזאת שתהא חיה לכם, שתהיו כולכם שלימים וקיימים וְהַגְדִּיבִי לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שָׂמְעַת פֶּתַח הָאֵהֶל וְהוּא אֶחָרָיו. הפתח היה אחר המלאך:

(יא) וַאֲבָרְהָם וְשָׂרָה וְקָנִים בָּאִים בְּיָמִים חֲדָל לְהַיִּיט לְשָׂרָה פֶסֶק מִמֶּנָּה אָרַח כְּנָשִׁים. אורח נדות:

(א) וַיֵּרָא אֵלָיו יִקְוֶה לְבַקֵּר אֶת הַחֹלֶה. אמר רבי חמא בר חנינא, יום שלישי למילתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומו בְּאֵלָנִי מִמָּרָא הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה עליו בחלקו וְהוּא יִשָּׁב וְשָׁב כתיב, ביקש לעמוד, אמר לו הקדוש ברוך הוא שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך, שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינים והן יושבין, שנאמר (תהלים פב א) אלהים נצב בעדת אל פֶּתַח־הָאֵהֶל לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו כְּחֵם הַיּוֹם. הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים:

(ב) וַיֵּשֶׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. תדע לך, שכן כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים, (להלן פס' ח) ויאכלו, (פס' ט) ויאמרו אליו, ובבשורה נאמר (פס' י) ויאמר שוב אשוב אלך, ובהפיכת סדום הוא אומר (להלן יט כב) כי לא אוכל לעשות דבר, (שם פס' כא) לבלתי הפכי. ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר (להלן יט יז) ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך, למדת שהאחד היה מציל נַצְבִּים עֲלָיו לפניו, כמו (במדבר ב כ) ועליו מטה מנשה. אבל לשון נקיה הוא כלפי המלאכים וַיֵּרָא וַיִּרְץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה:

ויאל. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כמשמעו, והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו, ואף על פי שידעים היו שיצא לקראתם, עמדו במקומם לכבודו ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם. בבבא מציעא (פו:) - כתיב נצבים עליו, וכתיב וירץ לקראתם, כד חזיה דהוה שרי ואסר פירשו הימנו, מיד וירץ לקראתם.

(ג) וַיֹּאמֶר אֲדָנִי אִם־נָא מְצִאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֵלֶינָא תַעֲבֹר מֵעַל עֲבָדְךָ. לגדול שבהם אמר, וקראם כולם אדונים, ולגדול אמר אל נא תעבור, וכיון שלא יעבור הוא, יעמדו חבריו עימו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר - קודש הוא, והיה אומר להקב"ה להמתין לו עד שירוך ויכניס את האורחים. ואף על פי שכתוב אחר 'וירץ לקראתם' (הפסוק הקודם), האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפירשתי אצל (לעיל ו ג) לא ידון רוחי באדם, שנכתב אחר (לעיל ה לב) ויולד נח, ואי אפשר לומר אלא אם כן קודם גזירת מאה עשרים שנה, ושתי הלשונות בבראשית רבה (מח י):

(ד) וַיִּקְחֵנָא מְעַט־מִיָּם וַיִּקַּח נָא. על ידי שליח, והקב"ה שילם לבניו על ידי שליח, שנאמר (במדבר כ יא) וירם משה את ידו ויך את הסלע וַיִּרְחַצוּ רַגְלֵיכֶם כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם, והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו. אבל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר (להלן יט ב) ולינו ורחצו רגליכם וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ. תחת האילן:

(ה) וַאֲקַחְהָ פֶתִילֹחַס וְסַעֲדוֹ לְבִכְסֵי בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא. בתורה סעדו לבכס. בנביאים (שופטים יט ה) סעד לבך פת לחם. בכתובים (תהלים קד טו) ולחם לבב אנוש יסעד. אמר רבי חמא, לבכס אין כתיב כאן אלא לבכס, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים אַחַר תַּעֲבָרוּ אחר כן תלכו כִּי־עַל־בֶּן עֲבַרְתֶּם עַל־עֲבָדְכֶם כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי. כי על כן.

שמתורגם גדלה כבר, כמו שפירשתי (לעיל טו יז) ויהי השמש באה, (רות א טו) הנה שבה יבמתך והטאתם כי כבדה מאד:

(כא) אַרְדָּה־נָא וְאַרְאָה לימד לדיינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה (לעיל יא ה). דבר אחר, ארדה נא לטוף מעשיהם הַכְּצַעְקָתָהּ של מדינה הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ* כְּלָה וְאִם־לֹא אֲדַעָה:

הנחה אלני עשו. וכן עומדים במרדס, כלה אני עושה בהם. ואם לא יעמדו במרדס, אדעה מה אעשה, להיפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר, (שמות לג ה) ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך. ולפיכך יש הפסק נקודת פסיק בין 'עשו' ל'כלה', כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה, צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משונה על שנתנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט):

(כב) וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּפְּנוּ מִשֵּׁם. ממקום שאברהם ליווה שם וַיִּלְכוּ סְדָמָה וְאַבְרָהָם עֹדְנֵנו עֹמֵד לִפְנֵי יְקֹוֹק. והלא לא הלך לעמוד לפניו, אלא הקדוש ברוך הוא בא אצלו ואמר לו (לעיל פס' כ) זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אברהם, אלא תיקון סופרים הוא זה (אשר הפכוהו ז"ל לכתוב כן):

(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם מִצִּינֹה הַגִּשְׁה לְמַלְחָמָה - (ש"ב י יג) ויגש יואב וגו', הגשה לפיוס - (להלן מד יח) ויגש אליו יהודה, והגשה לתפילה - (מלכים א' יח לו) ויגש אליהו הנביא, ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות, ולפיוס ולתפילה וַיִּאמֶר הָאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עֲסַדְשָׁע: האף תספה. הגם תספה. ולתרגום של אונקלוס שתרגמו לשון רוגז (הַכְּרָגָה) תְּשִׁי צִי זָכָה עַס תִּכְבֵּא, כך פירושו, 'האף' ישיאך שתספה צדיק עם רשע:

(כד) אֲוִלַי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעֵיר עֲשֵׂה צְדִיקִים לְכָל כָּרַךְ, כי חמישה מקומות יש האף תספה ולאדתשא למקום למען חמשים הצדיקים אשר בקרבה:

(כה) חָלְלָה לָךְ ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים. חלילה לך. חולין הוא לך, יאמרו כך הוא אומנתו, שוטף הכל, צדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה מַעֲשֵׂתָ בְּדָבָר הַזֶּה לא הוא ולא כיוצא בו להמית צדיק עֲסַדְשָׁע וְהִיא כְּצְדִיק פְּרִשָׁע חָלְלָה לָךְ לעולם הבא הַשֹּׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לא יעשה משפט. נקוד בחטף פת"ח ה"א של 'השופט', לשון תמיה, וכי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת:

(כו) וַיִּאמֶר יְקֹוֹק אֲסַמְּצָא בְּסָדָם חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעֵיר וְנִשְׁאַתִּי לְכָל־הַמְּקוֹם בְּעַבְוֹרָתָם: לכל הכרכים, לפי שסדום היתה מטרפולין וחשובה מכולם, תלה בה הכתוב:

(כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיִּאמֶר הֲנִהְיֵנָּה הֲוֹאֵלְתִּי לְדָבָר אֶל־אֲדָנָי וְאִנְכִי עֹפֵר וְאֹפֵר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי:

(כח) אֲוִלַי יִחְסְרוּן חַמְשִׁים הַצְּדִיקִים חַמְשֵׁה הַתְּשֻׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעֵיר והלא הן תשעה לכל כרך, ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם וַיִּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית אֲסַמְּצָא שָׁם אַרְבָּעִים וְחַמְשָׁה:

(כט) וַיִּסָּף עוֹד לְדָבָר אֲוִלַי וַיִּמְצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיִּמְלְטוּ אַרְבַּעַת הַכְּרָכִים, וכן שלושים יצילו שלושה מהם, או עשרים יצילו שניים מהם, או עשרה יצילו אחד מהם וַיִּאמֶר לֹא אֲעֲשֶׂה בְּעַבְוֹרַת הָאֲרָבָעִים:

(יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ מִסְתַּכֶּלֶת בַּמַּעִיָּה וַאֲמָרָהּ, אפשר הקרבים הללו טעונון ולד, השדים הללו שצמקו מושכין חלב, תנחומא (שופטים יח) לֵאמֹר אַחֲרַי בְּלִתִּי הִיְתֵה לִי עֲדֻנָּה צַחְצוּחַ בִּשְׂרָה, ולשון משנה (מנחות פו.) משיר את השיער ומעדן את הבשר. דבר אחר לשון עידן, זמן וסת נדות וַאֲדָנָי יְקֹוֹן:

(יג) וַיִּאמֶר יְקֹוֹק אֶל־אַבְרָהָם לְמַה זֶה צִחְקָה שָׂרָה לֵאמֹר הָאֵף אֲמַנָּם אֲלֶדְהֵם אִם־תֵּת אֶת־אֲדָמְתִּי לְאֵלֵי יְקֹוֹנִי וְקָנְתִּי. שינה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה 'ואדוני יקון':

(יד) הַיִּפְלֵא מִיְקֹוֹק דְּבָר הַיִּפְלֵא. כתרגומו הַיִּתְפָּסִי, וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני מלעשות כרצוני לְמוֹעֵד לאותו מועד המיוחד שקבעתי לך אתמול, למועד הזה בשנה האחרת אָשׁוּב אֵלֶיךָ בְּעֵת תְּהִי וְלִשְׂרָה בָּן:

*

שני

(טו) וַתִּכְחַשׂ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צִחְקָתִי כִּי־יִרְאָה וַיִּאמְרוּ לֹא כִּי צִחְקָתָהּ. הראשון משמש לשון 'הא', שנותן טעם לדבר, ותכחש שרה לפי שיראה, והשני משמש בלשון 'אלא', ויאמר לא כדברך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו 'כי' משמש בארבע לשונות, אי, דילמא, אלא, דהא:

(טז) וַיִּקְמוּ מִשֵּׁם הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקְפוּ עַל־פְּנֵי סָדָם כֹּל הַשִּׁקְפָה שִׁבְמִקְרָא לְרַעָה, חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו טו), שגדול כח מתנות עניים שהופך מידת רוגז לרחמים וְאַבְרָהָם הִלֵּךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם. ללוותם, כסבור אורחים הם:

(יז) וַיִּקְוֶה אֶמֶר הַמְּכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם בְּתַמִּיָּה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה. בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמישה כרכין הללו שלו הן, שנאמר (לעיל י ט) גבול הכנעני מצידון וגו' בואכה סדומה ועמורה וגו'. קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי?:

(יח) וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצְמוֹ וְנִבְרָכְרָבוֹ כָּל־גּוֹיֵי הָאָרֶץ. מדרש אגדה - זכר צדיק לברכה (משלי י ז), הואיל והזכירו ברכו. ופשטו - וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ:

(יט) כִּי יִדְעֵתִיו לְשׁוֹן חִיבָה, כמו (רות ב א) מודע לאישה, (שם ג ב) הלא בועז מודעתנו, (שמות לג יז) ואדער בשם. ואמנם עיקר לשון כולם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו. וְלִמָּה יִדְעֵתִיו, למען אשר יצוה, לפי שהוא מצוה את בניו עָלֵי לְשִׁמּוֹר דְּרָכָי. ואם תפרשהו כתרגומו (ארי גלי קַדְמִי בְּדִיל דֵי יַפְקֵד יְתִי גְלוּהִי) - יודע אני בו שיצוה את בניו וגו', אין 'למען' נופל על הלשון.

לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה לְשׁוֹן הוּוּה, כמו (איוב א ה) ככה יעשה איוב אֶת־בְּנָיו וְאֶת־בִּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ יְקֹוֹק לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הַבִּיא יְקֹוֹק עַל־אַבְרָהָם אֶת־אֲשֶׁר־דָּבָר עָלָיו: למען הביא. כך הוא מצוה לבניו, שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו'. על בית אברהם לא נאמר, אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאילו אינו מת:

(כ) וַיִּאמֶר יְקֹוֹק אֶל אַבְרָהָם, עשעה כאשר אמר שלא יכסה ממנו וְעַקְתָּ סָדָם וְעַמְרָה כִּי־רַבָּה כֹּל רַבָּה' שִׁבְמִקְרָא הַטַּעַם לְמַטָּה בְּבִי"ת, לפי שהן מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה בְּבִי"ש, לפי

עודם מדברים בהם ואנשי סדום וגו'. ופשוטו של מקרא - ואנשי העיר, אנשי רשע, נסבו על הבית. על שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב (לעיל יג יג) ואנשי סדום רעים וחטאים מנער ועד זקן פל-העם מקצצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפילו צדיק אחד אין בהם:

(ה) ויקראו אל-לוט ויאמרו לו איזה האנשים אשר באו אליך הלילה הוציאם אלינו ונדעה אתם. במשכב זכר, כמו (להלן פס' n) אשר לא ידעו איש:

(ו) ויצא אלהם לוט הפתחה והדלת סגר אחריו: (ז) ויאמר אל-נא אחי תרעו:

(ח) הנהנא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש אוציאנהא אתהן אליכם ועשו להן כטוב בעיניכם רק לאנשים האל' כמו 'האלה' אלת-עשו דבר כי-על-כן באו בעל קרתי. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי על אשר באו בצל קורתי. תרגום 'בטלל שרותי', תרגום של קורה שרותא:

(ט) ויאמרו גש-הלאה ויאמרו האחד בא-לגור וישפט שפוט ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה, כלומר התקרב לצדין והתרחק ממנו, וכן כל 'הלאה' שבמקרא לשון רחוק, כמו (במדבר יז ב) זרה הלאה, (ש"א כ כב) הנה החצי ממך והלאה. גש הלאה - המשך הלה, בלשון לע"ז טר"י ט"י ד"י נ"ש [משוך את עצמך ממנו], ודבר מזיפה הוא, לומר אין אנו חוששין לך, ודומה לו (ישעיה סה ה) קרב אליך אל תגש בי, וכן (ישעיה מט כ) גשה לי ואשבה, המשך לצדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על האורחין, איך מלאך לברך. על שאמר להם על הבנות, אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו 'האחד בא לגור', אדם נכרי יחדי אתה בינינו שבאת לגור, 'וישפט שפוט' - ונעשית מוכיח אותנו עתה נרע לך מהם ויפצרו באיש בלוט מאד ויגשו לשבר הדלת. דלת הסובבת לנעול ולפתוח:

(י) וישלחו האנשים את-ידים ויביאו את-לוט אליהם הפיתה ואת-הדלת סגרו:

(יא) ואת-האנשים אשר-פתח הבית הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין הכו בסננרים מכת עורון מקטן ועד-גדול הקטנים התחילו בעבירה תחילה, שנאמר (לעיל פס' ד) מנער ועד זקן, לפיכך התחילה הפורענות מהם וילאו למצא הפתח:

(יב) ויאמרו האנשים אל-לוט עד מי-לך פה פשוטו של מקרא - מי לך עוד בעיר הזאת חוץ מאשתך ובנותיך שבבית. ומדרש אגדה, עוד מאחר שעושין נבלה כזאת, מי לך פתחון פה ללמד סניגוריא עליהם, שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות, קרי ביה מי לך פה חתן ובניך ובנותיך אם יש לך חתן או בנים ובנות הוצא מן המקום. וכניך. בני בנותיך הנשואות וכל אשר-לך בעיר הוצא מן המקום:**

(יג) קרימשחתים אנחנו את-המקום הזה כיגדלה צעקתם את-פני יקוק וישלחנו יקוק לשחתה:

(יד) ויצא לוט וידבר אל-חתיניו שתי בנות נשואות היו לו בעיר לקחי בנותיו שאותן שבבית היו ארוסות להם ויאמר קומו צאו מן המקום הזה קרימשחית יקוק את-העיר ויהי כמצחק בעיני חתיניו:

(טו) וכמו השחר עלה ויאיצו המלאכים בלוט ויאלו. כתרגומו - ודחיקו, מהרוהו לאמר קום לח את-אשתך ואת-שתי בנותיך הנמצאות המזומנות לך בבית להצילם. ומדרש אגדה יש, זה ישובו של מקרא פך

(ל) ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אולי ימצאון שם שלשים ויאמר לא אעשה אסמאמצא שם שלשים:

(לא) ויאמר הנהנא הואלת רציתי, כמו (שמות ב כא) ויאל משה לדבר אל-אדני אולי ימצאון שם עשרים ויאמר לא אשחית בעבור העשרים:

(לב) ויאמר אל-נא יחר לאדני ואדברה אד-הפעם אולי ימצאון שם עשרה על פחות לא ביקש. אמר - דור המבול היו שמונה, נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם, ועל תשעה על ידי צירוף כבר ביקש ולא מצא ויאמר לא אשחית בעבור העשרה:

(לג) וילך יקוק באשר בלה לדבר אל-אברהם כיון שנשתתק הסניגור, הלך לו הדיין ואברהם שב למקומו. נסתלק הדיין נסתלק הסניגור, והקטיגור מקטרג, ולפיכך (פסוק הבא) ויבאו שני המלאכים סדומה [בערב] להשחית. אחד להשחית את סדום ואחד להציל את לוט, והוא אותו שבא לרפאות את אברהם. והשלישי שבא לבשר את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו:

*
שלישי
פרק יט

(א) ויבאו שני המלאכים (לעיל יח ב) קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים. דבר אחר, אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים סדומה בערב וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתנים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא ולוט ישב בשער-סדם: ישב כתיב, אותו היום מינוהו שופט עליהם וירא לוט ויקם לקראתם מבית אברהם למד לחזור על האורחים וישתחו אפים ארצה:

(ב) ויאמר הנה נא-אדני הנה נא אתם אדונים לי אחר שעברתם עלי. דבר אחר, הנה נא צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם. וזו היא עצה נכונה - סורו נא אל-בית עבדכם עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסין שם, לכך נאמר 'סורו', בבראשית רבה (נ ז) ולינו ורחצו רגליכם וכי דרכן של בני אדם ללון תחילה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחילה (לעיל יח ד) ורחצו רגליכם. אלא כך אמר לוט, אם כשיבואו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלושה שבאו לביתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם, שיהיו נראין כמו שבאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחילה ואחר כך רחצו-.

והשכמתם והלכתם לדרךכם, ויאמרו לא לאברהם אמרו (לעיל יח ה) כן תעשה, מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול כי ברחוב נליון. הרי כי משמש בלשון 'אלא', שאמרו - לא נסור אל ביתך, אלא ברחובה של עיר נליון:

(ג) ויפצרום מאד ויסרו אליו עקמו את הדרך לצד ביתו ויבאו אל ביתו ויעש להם משתה ומצות אפה פסח היה ויאכלו:

(ד) טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדם נסבו עליהבית כך נדרש בבראשית רבה (נ ה), טרם ישכבו ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רובם רשעים.

תַּסְפָּה בְּעֵזֶן הָעִיר: תַּסְפָּה. תהיה כלה, 'עד תום כל הדור' (דברים ב יד) - מתורגם 'עד דָּסָף קַל דָּרָא':

(טז) וַיִּתְּמַהֲמָהּ | כדי להציל את ממונו וַיִּחְזְקוּ הָאֲנָשִׁים אחד מהם היה שליח להצילו, וחבירו להפוך את סדום, לכך נאמר (פסוק הבא) ויאמר המלט, ולא נאמר 'ויאמרו' בִּידוּ וּבִידֵי אִשְׁתּוֹ וּבִידֵי שְׁתֵּי בָנָיו בְּחֻמְלָת יְקִזְקָן עָלָיו וַיִּצְאָהוּ וַיַּנְחֵהוּ מִחוּץ לָעִיר:

(יז) וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הוֹצִיָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶט עַל-נַפְשִׁי דִּיךְ הֲצִיל נַפְשׁוֹת, אל תחוס על הממון אֶל-תִּבְיַט אַחֲרֶיךָ אתה הרשעת עמהם, ובזכות אברהם אתה ניצול, איך כדאי לראות בפרוענותם ואתה ניצול וְאֶל-תַּעֲמֹד בְּכַל-הַכֹּפֶר כֹּכר הִירְדָן הִהָרָה הַמֶּלֶט * פְּתַתְּסָפָה:

ההרה המלט. אצל אברהם ברח, שהוא יושב בהר, שנאמר (לעיל יב ח) ויעתק משם הרה. ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר (לעיל יג ג) עד המקום אשר היה שם אהלו בתחלה. ואף על פי שכתוב (שם פס' יח) ויאהל אברם וגו' (י"כא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֵי מִקְרָא אֲשֶׁר בְּחָרְוֹן), אהלים הרבה היו לו ונמשכו עד חברון.

המלט. לשון השמטה, וכן כל המלטה שבמקרא, אישמוצי"ר [להינצל] בלע"ז, וכן (ישעיהו יז טז) והמליטה זכר, שנשמט העובר מן הרחם, (תהלים קכד ז) כצפור נמלטה, (ישעיהו מו ב) ולא יכלו מלט משא, להשמיט משא הרעי שבנקביהם:

(יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֱלֹהִים אֵלֵינוּ אֲדֹנָי. רבותינו אמרו (שבועות לה:): ששם זה קודש, שנאמר בו (פסוק הבא) להחיות את נפשי, מי שיש בידו להמית ולהחיות. ותרגומו 'בְּבִעוּ קָעוּ ה'". אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט הרה. נא. לשון בקשה:

(יט) הַנְּהִינָא מִצָּא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חֶסֶדְךָ אֲשֶׁר עֲשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת-נַפְשִׁי וְאֲנִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִט הִהָרָה פֶּן תִּדְבַּקְנִי הָרָעָה * וּמָתִי:

פן תדקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום, היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להינצל, וכשאבוא אצל צדיק אני כרשע. וכן אמרה הצרפית לאלהיה (מ"א יז יח) 'באת אלי להזכיר את עוונתי, עד שלא באת אצלי היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם, ומשבת אצלי, לפי מעשיך אני רשעה:

(כ) הַנְּהִינָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָה לְנוּס שָׁמָּה וְהוּא מַעְעָר אַמְלָטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מַעְעָר הוּא וְתַחֲתֵי נַפְשִׁי:

(כ) הַנְּהִינָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָה לְנוּס שָׁמָּה וְהוּא מַעְעָר אַמְלָטָה נָא שָׁמָּה הָעִיר הַזֹּאת קְרוּבָה. קרובה ישיבתה, נתיישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין. ומה היא קרבתה, מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתיישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם ועד כאן חמישים ושנים, שפלג מת בשנת ארבעים ושמונה לאברהם.

כיצד, פלג חי אחרי הולידו את רעו מאתים ותשע שנה (לעיל יא יט), צא מהם שלושים ושנים כשנולד שרו, ומשרוג עד שנולד נחור שלושים, הרי ששים ושנים, ומנחור עד שנולד תרח עשרים ותשע, הרי תשעים ואחת, ומשם עד שנולד אברהם שבעים, הרי מאה ששים ואחת, תן להם ארבעים ושמונה הרי מאתים ותשע, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרבה סדום היה אברהם בן תשעים ותשע שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן חמישים ושנים, וצוער איחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, 'נא' בגימטריא חמישים ואחת.

הֲלֹא מַעְעָר הוּא והלא עוונותיה מועטין, ויכול אתה להניחה וְתַחֲתֵי נַפְשִׁי. בה, זהו מדרשו. ופשוטו של מקרא - הלא עיר קטנה היא, ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה:

*
רביעי

(כא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הֵנָּה נִשְׂאֲתִי פְּנִיךָ גַם לְדָבָר הַזֶּה לא דיך שאתה ניצול, אלא אף כל העיר אציל בגלגל לְבַלְתִּי הִפְכִּי הוֹפֵךְ אֲנִי, כמו (לקמן מח ה) עד באוי, (לעיל טז יג) אחרי רואי, (ירמיה לא יט) מדי דברי בו אֶת-הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

(כב) מִהָר הַמֶּלֶט שָׁמָּה כִּי לֹא אוֹכַל לְעֲשׂוֹת דְּבָר זה עונשן של מלאכים, על שאמרו (לעיל פס' יג) כי משחיתים אנחנו, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן. כִּי לֹא אוֹכַל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הוֹפֵךְ והאחד מציל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד עַד-בְּאֵן שָׁמָּה עַל-כֵּן קָרָא שֵׁם-הָעִיר צוּעַר. על שם (לעיל פס' כ) 'והיא מצער':

(כג) הַשְּׁמֵט יִצָּא עַל-הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צָעָה:

(כד) וַיִּקְזַק הַמְּטִיר עַל-סָדָם וְעַל-עַמְרָה גְּפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת יְקִזְקָן מִן הַשָּׁמַיִם:

(כד) וַיִּקְזַק כל מקום שנאמר וה' - הוא ובית דינו הַמְּטִיר עַל-סָדָם וְעַל-עַמְרָה הַמְּטִיר עַל סָדָם. בעלות השחר, כמו שנאמר (לעיל פס' טו) 'וכמו השחר עלה', שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה, אמר הקדוש ברוך הוא - אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לבנה אומרים - אילו היה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבין, ואם אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי החמה אומרים - אילו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרבים, לכך כתיב וכמו השחר עלה, ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים.

גְּפְרִית וְאֵשׁ בתחילה מטר, ונעשה גפרית ואש מֵאֵת יְקִזְקָן דרך המקראות לדבר כן, כמו (לעיל ד כג) נשי למך, ולא אמר נשי. וכן אמר דוד (מ"א א לג) קחו עמכם את עבדי אדוניכם, ולא אמר מעבדי, וכן אחשוורוש אמר (אסתר ח ח) בשם המלך, ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ה', ולא אמר מאתו מִזֵּי הַשָּׁמַיִם:

מִן הַשָּׁמַיִם. והוא שאמר הכתוב (איוב לו לא) כי במ ידיו עמים וגו' (י"ג) אֶכְלָ לְמִקְבִּירֵי, כשבא לייסר הבריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן, מן השמים, (שמות טז טז) הנני מטטיר לכם לחם מן השמים:

(כה) וַיִּהְפֹּךְ אֶת-הָעָרִים הָאֵלֶּי אַרְבַּעַת יוֹשְׁבוֹת בְּסֻלַּע אֶחָד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר (איוב כח ט) בחלמיש שלח ידו וגו' (ה'פך) מִשְׁרָשׁ הָרִים) וְאֵת כָּל-הַכְּפָר וְאֵת כָּל-יִשְׁבֵי הָעָרִים וַיַּצַּח הָאֲדָמָה:

(כו) וַתִּבְטַט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו מאחוריו של לוט וְתַחֲתֵי נַצִּיב מַלְחָה. במלח חטאה ובמלח לקתה. אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה:

(כז) וַיִּשְׁכַּם אֲבָרָהָם בְּבִקְרָא אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר-עָמַד שָׁם אֶת-פְּנֵי יְקִזְקָן:

(כח) וַיִּשְׁקֹף עַל-פְּנֵי סָדָם וְעַל-כָּל-פְּנֵי אֶרֶץ הַכְּפָר וַיֵּרָא וַהֲנֵה עָלָה קִיטָר תִּימֹר של עשן, טורק"א [לפיד] בלע"ז הָאָרֶץ קִיטָר הַכְּבָשָׁן. חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד, וכן כל 'כבשן' שבתורה:

(ד) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים לֵאמֹר אֶלְיָהָהּ הַמַּלְאָךְ מֵעַוָּה, כְּמוֹ שְׁנֵי מַלְאָכִים (להלן פס' ו) לא נתתיו לנגוע אליה ויאמר אֲדֹנָי הַגּוֹי גַּם-צַדִּיק תִּהְיֶה. אף אם הוא צדיק תהרגנו, שמא כך דרכך לאבד האומות חנים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כשם שאתה אומר להרגני:

(ה) הֲלֹא הוּא אֲמַר-לִי אַחֲתִי הוּא וְהִיא-גַם-תְּהוּא אֲמַרְהָ אַחֲתִי הוּא גַם הִיא. לרבות עבדים וגמלים וחסידים שלה, את כולם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא בְּתֵם-לְבָבִי שלא דמיתי לחטוא וּבְנִקְלָן כְּפִי נָקִי אֲנִי מִן הַחַטָּא, שלא נגעתי בה עשיתי זאת:

(ו) וַיִּאמֶר אֵלָיו הַאֱלֹהִים בְּחַלְמֵי גַם אֲנֹכִי יִדְעֵתִי כִּי בְתֵם-לְבָבִי עֲשִׂיתָ זֹאת אמת שלא דמית מתחילה לחטוא, אבל נקיון כפים אין כאן וְאֶחָשֶׁף גַּם-אֲנֹכִי אֶתְךָ מִחַטְלֵי עֲלֶיךָ לֹא-נִתְתַּיֵּךְ לִנְגַע אֲלֵיָהּ. לא ממך היה שלא נגעתי בה, אלא חשכתי אני אותך מחטוא, ולא נתתי לך כח, וכן (לקמן לא ז) ולא נתנו אלהים, וכן (שופטים טו א) ולא נתנו אביה לבוא:

(ז) וְעַתָּה הֲשֵׁב אֶשְׁתִּי-הָאִישׁ וְאֵל תֵּהָא סָבוּר שְׁמָא תִּתְגַּנֵּה בְעֵינָיו וְלֹא יִקְבֹּלְנָהּ, או ישנאך ולא יתפלל עליך כִּי-נִבְיָא הוּא וְיֹדַע שְׁלֵא נִגְעַת בָּהּ, לפיכך ויתפלל בעדך ויתפלל בְּעַדְךָ וְהִיא וְאֵסְאִינָךְ מִשְׁבִּי דַע בְּרִמּוֹת תְּמִיּוֹת אַתָּה וְכָל-אֲשֶׁר-לָךְ:

(ח) וַיִּשְׁכַּם אֲבִימֶלֶךְ בְּבֹקֶר וַיִּקְרָא לְכָל-עַבְדָּיו וַיְדַבֵּר אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד:

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מִדַּע-עֲשִׂיתָ לָנוּ וְגַמְדָּה חֲטָאתִי לָךְ כִּי-הִבְהַתָּתָה עָלַי וְעַל-מִמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדוֹלָה מֵעַשִׂים אֲשֶׁר לֹא-יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי. מכה אשר לא הורגלה לבא על בריה באה לנו על ידך, עצירת כל נקבים, של זרע ושל קטנים ורעי ואזנים וחוטם:

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל-אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עֲשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה:

(יא) וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם כִּי אֲמַרְתִּי רַק אִינִי-יְרָאתָ אֱלֹהִים בְּמִקְוֹם הַזֶּה וְהִרְגִנִי עַל-דָּבָר אֲשֶׁר-נִתְּנָה לִי. אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו, אשתך היא או אחותך היא:

(יב) וְגַם-אֲמַנָּה אַחֲתִי בַת-אָבִי הוּא וְבַת אַב מוֹתֵרֵת לְבָן נָח, שֵׁאִין אֲבוֹת לְגוֹי. וכדי לאמת דבריו השיבם כן. ואם תאמר והלא בת אחיו היתה, בני בנים הרי הן כבנים והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט (לעיל יג ח) כי אנשים אחים אנחנו אֲדָךְ לֹא בַת-אֲמִי הֵרָן מֵאִם אַחֲרַת הִיא וְתִהְיֶה לְאִשָּׁה:

(יג) וַיְהִי בַּאֲשֶׁר הִתְעָו אֶתִּי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לֵה זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂי עִמָּדִי אֶל כָּל-חֲמִקוֹם אֲשֶׁר נִבְיָא שְׁמָה אֲמַרְרִילִי אֲתִי הוּא:

(יד) וַיְהִי בַּאֲשֶׁר הִתְעָו אֶתִּי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וְאָמַר לֵה זֶה חֲסִדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂי עִמָּדִי

ויהי כאשר התעו אותי וגו'. אונקלוס תירגם מה שתירגם (וְהָיָה כִּד פְּעוּ עִמָּמִיָּא בְּתַר עוֹבְדֵי יְדִיהוֹן יְתִי קָרִיב יִי לְדַחֲלֵתָה מִבֵּית אָבִיא). ויש ליישוב עוד, דבר דבור על אופניו, כשהוציאני הקדוש ברוך הוא מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שאעבור במקום רשעים, ואומר לה זה חסדך וגו'.

כאשר התעו. לשון רבים, ואל תתמה, כי בהרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים. (שמואל ב' ז כג) אשר הלכו אלהים,

(כט) וַיְהִי בְשַׁחַת אֱלֹהִים אֶת-עֲרֵי הַכְּזָר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת-אַבְרָהָם וַיִּשְׁלַח אֶת-לוֹט מִתְּנֹף הַהַפְּלָה מֵהוּ זְכִירְתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם עַל לוֹט, זָכַר שֶׁהָיָה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וּשְׁמַע שְׂאֵמֶר אַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה (לעיל יב יט) אַחֲוֵתִי הִיא, וְלֹא גִילָה הַדְּבַר, שֶׁהָיָה חֹסֵעַ, לְפִיכָךְ חֹסֵה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עָלָיו בְּהַפְּךָ אֶת-הָעָרִים אֲשֶׁר-יִשָּׁב בָּהֶן לוֹט:

(ל) וַיַּעַל לוֹט מִצְעוּר וַיִּשָּׁב בְּהָר וַשְׂתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרָא לְשָׁבֵת בְּצוּעָר לְפִי שֶׁהִיָּתָה קְרוּבָה לְסוּדוֹם וַיִּשָּׁב בְּמַעְרָה הוּא וַשְׂתֵּי בְנֹתָיו:

(לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל-הַצְעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִם לֹא עֲכָשׂוּ אִימָתִי, שְׂמָא יָמוּת או יפסוק מלהוליד וְאִישׁ אִין בְּאַרְיָן לְבֹא עֲלֵינוּ כְּדָרְךָ כָּל-הָאַרְיָן. סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול:

(לב) לָכֵן נִשְׁקָה אֶת-אָבִינוּ יִין וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וְנִחְיָה מֵאָבִינוּ זָרַע:

(לג) וַתִּשְׁקִין אֶת-אָבִיהֶן יִין יִין מִזְדַּמֵּן לֵהֵן בְּמַעְרָה, לְהוֹצִיא מֵהֵן שְׁנֵי אוֹמוֹת בְּלִילָה הוּא וְתִבְאָה הַבְּכִירָה וְתִשְׁכַּב אֶת-אָבִיהָ וּבְצַעֲרָה כְּתִיב (לקמן פס' לה) וְתִשְׁכַּב עִמּוֹ, צַעֲרָה לְפִי שֶׁלֹּא פִתְחָה זְבוּנֹת אֵלָּא אַחֲוֵתָהּ לְמַדְתָּהּ, חִסְרָךְ עֲלֶיהָ הַכְּתוּב וְלֹא פִירַשׁ גְּנוּתָהּ, אֲבָל בְּכִירָה שִׁפְתָּחָה זְבוּנֹת, פִּירְסוּמָה הַכְּתוּב בְּמַפּוּרֵשׁ וְלֹא-יִדְעַךְ בְּשִׁכְבָּה וּבְקוּמָהּ. 'ובקומה' של בכירה נקוד, לומר הרי הוא כאלו לא נכתב, לומר שבקומה ידע, ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשותות. (אמר רבי לוי, כל מי שהוא להוט אחר בולמוס של עריות, לִסּוּף מֵאֲכִילִים אוֹתוֹ מְבַשְׂרוֹ):

(לד) וַיְהִי מִמְּחִרַת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל-הַצְעִירָה הַדְּשָׁבְכָתִי אֲמַשׁ אֶת-אָבִי נִשְׁקִינוּ יִין גַּם-הַלֵּילָה וּבְאִי שִׁכְבִּי עִמּוֹ וְנִחְיָה מֵאָבִינוּ זָרַע: (לה) וַתִּשְׁקִין גַּם בְּלִילָה הָהוּא אֶת-אָבִיהֶן יִין וְתִקַּם הַצְעִירָה וְתִשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:

(לו) וַתִּהְיֶינָּה שְׁתֵּי בְנוֹת-לוֹט מֵאָבִיהֶן, אֵף עַל פִּי שֵׁאִין הָאִשָּׁה מֵתַעֲבֵרַת מִבֵּיאָה רֵאשׁוֹנָה, אֵלּוּ שְׁלֹטוֹ בְּעַצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֵרוֹתָן (ס"א עדותן) לְחוּץ וְנִתְעַבְרוּ מִבֵּיאָה רֵאשׁוֹנָה:

(לז) וַתֵּלֶךְ הַבְּכִירָה בִּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי-מוֹאָב עַד-הַיּוֹם: מוֹאָב. זו שלא היתה צנועה פירשה שמאביה הוא, אבל צעירה קראתו בלשון נקיה (פסוק הבא), וקבלה שכר בימי משה, שנאמר בבני עמון (דברים ב יט) אל תתגר במ כלל, ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם במ, אבל לצערן התייר לו:

(לח) וְהַצְעִירָה גַּם-הִיא יָלְדָה בִּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בְּדַעַמִּי הוּא אָבִי בְּנֵי-דַעַמִּון עַד-הַיּוֹם: ס

פרק כ

(א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם כִּשְׂרָאָה שֶׁחֲרָבוּ הַכְּרָכִים וּפְסוּקוֹ הָעוֹבְרִים וְהוֹשִׁיבִים נֹסַע לוֹ מִשָּׁם. דבר אחר, להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו אֲרָצָה הַנְּגִיב וַיִּשָּׁב בִּיקְדָשׁ וַיִּבֶן שׁוּר וַיִּגְדַּר בְּגִירָה:

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כֹּאן לֹא נִטַּל רְשׁוּת, אֵלָּא עַל כְּרַחַה שֶׁלֹּא בְּטוּבָתָהּ, לְפִי שֶׁכֶּבֶר לֹקַחַה לְבֵית פְּרַעָה עַל יְדֵי כֵן אֶל-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. וכיוצא בו (ש"א ד כא) 'אל הלקח ארון וגו' ואל חמיה', שניהם בלשון 'על' אַחֲתִי הוּא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת-שָׂרָה:

(ג) וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֶל-אֲבִימֶלֶךְ בְּחֻלּוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי מֵת עַל-הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-לָקַחְתָּ וְהוּא בְּעֵלְתָּ בְּעַל:

מלמד שנולד לט' חודשים, שלא יאמרו מביאתו של אבימלך הוא, ורבי חמא אומר - לשבעה חודשים.

למועד **לשך דכר** לחו. דמליל יתיה. את המועד אשר דיבר וקבע כשאמר לו (לעיל יח יד) למועד אשוב אליך, שרט לו שריטה בכותל ואמר לו - כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה אחרת תלד:

(ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלָדֵלְוֹ אֶשְׂרֵי־לְחָה לְוֵי שָׂרָה יֶצְחָק: (ד) וַיִּמַּל אַבְרָהָם אֶת־יֶצְחָק בְּנֵוֹ בְּשָׂמְנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים:

*

חמישי

(ה) וַאֲבָרְהָם בְּרַמְמַת שָׁנָה בַּהֲוֵלָד לְוֵי אֶת יֶצְחָק בְּנֵוֹ:

(ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צִחֶק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כְּלִהְשִׁמְעַע יֶצְחָק־לִי. ישמח עלי. ומדרש אגדה - הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפילות נענו עימה, ורב שחוק היה בעולם:

(ז) וַתֹּאמֶר מִי מַלְלֵ לְאַבְרָהָם לִשְׁוֹן שֶׁבַח וְחִשְׁבֹּת, ראו מי הוא ומה הוא, שומר הבטחתו, הקדוש ברוך הוא מבטיח ועושה. מלל. שינה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריא שלו מאה, כלומר לסוף מאה לאברהם היניקה **בנים שרה** ומהו בנים לשון רבים, ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והיניקה אותם, שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק כְּיִלְדֵתִי בֵּן לְזַקְנִי:

(ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגְמַל לִסּוּף עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעַה חֹדֶשׁ וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֵּה גְדוֹלָה שֶׁהָיוּ שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שם ועבר ואבימלך בְּיוֹם הַגְּמֵל אֶת־יֶצְחָק:

(ט) וַתִּרְאֵהוּ שָׂרָה אֶת־בְּרֵךְ־הַגֵּר הַמְצַרֵּית אֶשְׂרֵי־לְחָה לְאַבְרָהָם מִצַּחֶק. לשון עבודה זרה, כמו שנאמר (שמות לב ו) ויקומו לצחק. דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא (להלן לט יז) לצחק ב'. דבר אחר לשון רציחה, כמו (ש"ב ב יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו':

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאִמָּה הַזֹּאת וְאַתְּ בְּנֵהָ כִּי לֹא יִירֶשׁ בְּרֵךְ־הָאִמָּה הַזֹּאת עִם־בְּנֵי עַם־יֶצְחָק. מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני, אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירושה ואומר אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כמה דאת אמר (משלי כו יח - יט) כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני.

עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני אפילו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק אפילו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחומר עם בני עם יצחק, ששתיהן בו:

(יא) וַיִּרְעַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנֵוֹ. ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו - על שאמרה לו לשלחו:

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אֲלֵי־רַע עֲלֵה־נָעַר וְעֲלֵ־אִמָּתְךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֲלֵיךָ שָׂרָה שְׂמַע בְּקוֹלָהּ לַמְדֵנוּ שֶׁהִיא אַבְרָהָם טַפֵּל לַשְּׂרָה בְּנֵבִיאוֹת כִּי בִיֶצְחָק יִקְרָא לְךָ זֶרַע:

(יג) וַגַּם אֶת־בְּרֵךְ־הָאִמָּה לְגוֹי אֲשִׁימְנוּ כִּי זֶרַעֲךָ הוּא:

(יד) וַיִּשְׁקֶם אַבְרָהָם בְּבִקְרָה וַיִּקְדַּח־לָחֶם וַחֲמַת מִיַּם וְלֹא כֹסֶף וְזָהָב, לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה ויתן אֶל־הָגֵר שָׁם עַל־שִׂמְמָה וְאֶת־

(דברים ה כג) אלהים חיים, (יהושע כד יט) אלהים קדושים הוא, וכל לשון אלהים לשון רבים. וכן (להלן לט כ) ויקח אדוני יוסף, (דברים י ז) אדוני האדונים, (להלן מב לג) אדוני הארץ. וכן (שמות כב יד) בעליו עמו, (שם כא כט) והועד בעבליו.

ואם תאמר מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מיושב קרוי תועה, כמו (לקמן כא יד) ותלך ותתע, (תהלים קיט קעו) תעיתי כשה אובד, (איוב לח מא) יתעו לבלי אוכל, - יצאו ויתעו לבקש אכלם.

אֶל כְּלֵה־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבֹא שְׁמָה אֲמַרְיֵלִי אֲחֵי הוּא: אמרי לי, וכן (לקמן כ ז) וישאלו אנשי המקום לאשתו - על אשתו. וכן (שמות יד ג) ואמר פרעה לבני ישראל, כמו על בני ישראל, (שופטים ט ד) פן יאמרו לי אשה הרגתה:

(יד) וַיִּלְחַם אֲבִימֶלֶךְ צָאן וּבְקָר וּבְעִדִים וּשְׂפֹחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם כֹּדִי שִׁתְּפִיִּס וַיִּתְּפַלל עֲלָיו וַיִּשָּׁב לְוֵי אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:

(טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הֲנֵה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ בְּטוֹב בְּעֵינֶיךָ שָׁב. אבל פרעה אמר לו (לעיל יב יט) הנה אשתך קח ולך, לפי שנתירא, שהמצרים שטופי זימה:

(טז) וּלְשָׂרָה אָמַר הֲנֵה נִתְּנִי אֵלַי כְּסָף לְאַחִידָהּ הֲנֵה הוּאֵלֶךְ בְּסוּת עֵינַיִם וְלִשְׂרָה אָמַר. אבימלך, לכבודה כדי לפייסה, הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחיר שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים לבל אֲשֶׁר אֶתְּךָ יכסו עיניהם שלא יקילוך. שאילו השיבותיך ריקנית, יש להם לומר - לאחר שנתעלל בה החזירה, עכשו שהוצרכתי לבזבז ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך ועל ידי נס וְאֶת כָּל וְעַם כָּל באי העולם וְנִכְחַת:

ונכמת. יהא לך פתחון פה להתנוכח ולהראות דברים נכרים הללו. ולשון תוכחת בכל מקום בירור דברים, ובלע"ז אישפרובי"ר [לבחון]. ואונקלוס תירגם בפנים אחרים (הא הוא ל'כ' ב'ס' ד'ק'ר [עניו]) ל'ל' ד'ש'ל'ח'ית ו'ד'ב'ר'ת'יך ו'ח'ז'ית ו'ת'יך ו'ת' כ'ל ד'ע'מ'ך, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום, הנה הוא לך כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך ובכל אשר אתך, ועל כן תירגמו 'חזית יתך וית כל דעמך'. ויש מדרש אגדה, אבל ישוב לשון המקרא פירשתי:

(יז) וַיִּתְּפַלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וַאֲמַתָּיו וַיִּלְדוּ. כתרגומו ואתרחונו, נפתחו נקביהם והוציאו מה שצריך לצאת, והיא לידה שלהם:

(יח) כִּי־עָצַר עֲצַר יִקְוֶה בְּעַד כְּלֵה־רָחֶם כִּנְגַד כָּל פֶּתַח לְבַיִת אֲבִימֶלֶךְ עַל־דָּבָר שָׂרָה עַל פִּי דִיבּוּרָה שֶׁל שָׂרָה אֲשֶׁת אַבְרָהָם: ס

פרק כא

(א) וַיִּקְוֶה פְּקֹד אֶת־שָׂרָה סִמַּךְ פִּרְשָׁה זו לכאן, ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחילה, שנאמר (לעיל כ יז) ויתפלל וגו', וסמך ליה וה' פקד את שרה, שפקדה כבר קודם שריפא את אבימלך כַּאֲשֶׁר אָמַר בהריון וַיַּעַשׂ יִקְוֶה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דָּבָר. בלידה. והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה (לעיל יז יט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך וגו', דבור (לעיל טו א) היה דבר ה' אל אברהם, בברית בין הבתרים, ושם נאמר (בפס' ד) לא יירשך זה וגו', והביא הירוש משרה. ויעש ה' לשרה כַּאֲשֶׁר לָכֵן. לאברהם:

(ב) וַתְּהִי וַתִּלְדַּת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לְזַקְנָיו [שהיה זיו איקונין שלו דומה לו] לְמוֹעֵד אֲשֶׁר־דָּבָר אֶתְוֹ אֱלֹהִים. רבי יודן ורבי חמא, רבי יודן אומר -

(כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשַׁבֵּעַ:

(כה) וְהִזְכַּח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ נְתוּכַח עִימוֹ עַל כֵּךְ עַל־אֲדֹתָי בְּאֶרֶץ הַמִּים אֲשֶׁר גְּזָלוּ עֲבָדַי אֲבִימֶלֶךְ:

(כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אֵתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְלִתִּי הַיּוֹם: (כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: (כח) וַיָּצַב אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהָן: (כט) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהָה:

(ל) וַיֹּאמֶר בִּי אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת תִּקַּח מִיָּדַי בְּעֵבֹר תְּהִי־לִי זֹאת לְעֵדָה לְשׁוֹן עֵדוּת שֶׁל נִקְבָּה, כְּמוֹ (לְהֵלֵךְ לֹא נָב) וְעַדָּה הַמִּצְבָּה בִּי חֲפָרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת. מְרִיבִים הָיוּ עֲלֶיהָ רֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ וְאוֹמְרִים אֲנַחְנוּ חֲפָרְנוּהָ, אֲמָרוּ בִּינֵיהֶם - כֹּל מִי שִׁיתְרָאָה עַל הַבְּאֵר וַיַּעֲלוּ הַמִּים לְקִרְאָתוֹ שֶׁלוֹ הוּא, וַעֲלוּ לְקִרְאָת אַבְרָהָם:

(לא) עַל־כֵּן קָרָא לְמָקוֹם הַהוּא בְּאֶרֶץ שִׁבְעַת כִּי שֵׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם: (לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בֵּין־בְּאֵר שִׁבְעַת וַיִּקַּם אֲבִימֶלֶךְ וַפִּיכַל שָׂרֵצְבָאוּ וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:

(לג) וַיֵּטַע אֶשֶׁל בְּבֵאֵר שִׁבְעַת וַיֵּטַע אֶשֶׁל. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אֲמַר פִּרְדַּס לְהַבִּיא מִמֶּנּוּ פִּירוֹת לְאוֹרְחִים בְּסֻעוּדָה, וְחַד אֲמַר פּוֹנֵדֵק לְאֶכְסֵינַי וְבוֹ כֹל מִינֵי פִירוֹת. וּמִצִּינוֹ לְשׁוֹן נְטִיעָה בְּאֵלֵימ, שְׁנֵאֲמַר (דְּנִיאל י"א מ"ה) וַיֵּטַע אֱהִי אֶפְדֹנוּ וַיִּקְרָא־שֵׁם בְּשֵׁם יִקְוֶה אֶל עוֹלָם. עַל יְדֵי אוֹתוֹ אֲשֶׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֱלוֹהַ לְכֹל הָעוֹלָם. לְאַחַר שְׁאוּלָּיִם וְשׁוֹתִים אֹמְרִים לָהֶם בְּרוּכוּ לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשְׁלוֹ, סְבוּרִים אַתֶּם שְׁמִשְׁלֵי אֲכַלְתֶּם, מִשְׁלֵי מִי שֶׁאֲמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם אֲכַלְתֶּם:

(לד) וַיִּגַּר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: פ

יָמִים רַבִּים. מְרֻבָּים עַל שֶׁל חֲבָרוֹן, בְּחֲבָרוֹן עָשָׂה עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה, וְכֹאן עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה בֵּן שִׁבְעִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הִיָּה בְּצִאְתוֹ מִחָרֹן, אוֹתָהּ שָׁנָה (לְעֵיל י"ג י"ח) וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מִמְרָא, שֶׁלֹּא מִצִּינוֹ קוֹדֵם לְכֵן שְׁנַת־יָשֵׁב אֲלֵא שֵׁם, שֶׁבְּכָל מְקוֹמוֹתָיו הִיָּה כְּאוֹרַח, חוֹנֵה וְנוֹסַע וְהוֹלֵךְ, שְׁנֵאֲמַר (לְעֵיל י"ב ו') וַיַּעֲבֹר אַבְרָם, (שֵׁם פִּס' ח) וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם, (שֵׁם פִּס' י') וְהִי רַעַב בְּאֶרֶץ וַיִּרַד אַבְרָם מִצְרִימָה.

בְּמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֲלֵא שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים, שֶׁהָרִי שִׁלְחוּ פְרַעֲהוּ מִיָּד, (לְעֵיל י"ג ג') וַיִּלַּךְ מִסְעִיו, עַד (לְעֵיל י"ג י"ח) וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֲבָרוֹן, שֵׁם יֵשֵׁב עַד שְׁנֵהֲפַכָּה סוּדוֹם, מִיָּד (לְעֵיל כ' א') 'וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם' מִפְּנֵי בּוֹשָׁה שֶׁל לוֹט, וְבֵא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וְבֵן תְּשֻׁעִים וְתִשַׁע שָׁנָה הִיָּה, שֶׁהָרִי בְשִׁלְשִׁי לְמִילְתּוֹ בְּאוֹ אֲצִלוֹ הַמְּלָאכִים, הָרִי עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה.

וְכֹאן כְּתִיב יָמִים רַבִּים, מְרֻבָּים עַל הָרֵאשׁוֹנִים, וְלֹא בֵּא הַכְּתוּב לְסִתּוֹם אֲלֵא לְפִרְשׁוֹ, וְאִם הָיוּ מְרֻבָּים עֲלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ יוֹתֵר הִיָּה מִפְּרִשָׁם, וְעַל כִּרְחַךְ אֵינֶם יֹתְרִים יוֹתֵר מִשְׁנָה, הָרִי עֶשְׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה, מִיָּד יָצָא מִשָּׁם וְחָזַר לְחֲבָרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קִדְמָה לְפָנַי עֲקִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים, כֵּךְ שְׁנוּיָה בְּסֹדֵר עוֹלָם (פִּרְק' א):

*
שְׁבִיעִי
פִּרְק' כ"ב

(א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה יֵשׁ מְרֻבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים - אַחֲרֵי דְבָרָיו שֶׁל שֹׁטֵן, שֶׁהִיָּה מְקַטְרָג וְאוֹמֵר, מִכֹּל סֻעוּדָה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם לֹא הִקְרִיב לְפָנָיו

הַיֵּלֶד אִף הַיֵּלֶד שֵׁם עַל שְׁכֵמָה, שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עֵין רַעָה, וְאַחֲזָתוּ חָמָה וְלֹא יָכוֹל לִילֵךְ בְּרַגְלָיו וַיִּשְׁלַחַהּ וְתִלְךָ וְתִתַּע חֲזָרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אֲבִיהָ בְּמִדְבַר בְּאֶרֶץ שִׁבְעַת:

(טו) וַיִּכְלּוּ הַמִּים מִן־הַחֶמֶת לְפִי שֶׁדָּרַךְ חוֹלִים לְשִׁתּוֹת הַרְבֵּה וְתִשְׁלַךְ אֶת־הַיֵּלֶד תַּחַת אֶתֶר הַשָּׁיחַם:

(טז) וְתִלְךָ וְתִשָּׁב לָהּ מִנְּגִד מִרְחוּק הַרְחֵק בְּמִטְחָיו קָשָׁת כִּשְׁתֵּי טִיחוֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יִרְיִית חָץ, בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה שֶׁהִטִּיחַ בְּאַשְׁתּוֹ, עַל שֵׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרָה כַּחץ. וְאִם תֹּאמַר הִיָּה לוֹ לְכַתּוּב כְּמִטְחֵי קֶשֶׁת, מִשְׁפַּט הוֹי"ו לִיכֹסֵס לְכֹאן, כְּמוֹ (שֵׁה"ש ב' י"ד) בְּחֻגּוֹי הַסֵּלַע, מִגְזַרְת (יִשְׁעִיָּה י"ט י"ז) וְהִיָּתָה אֲדַמַּת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחֹגָא, וּמִגְזַרְת (תְּהִלִּים ק"ז כ"ז) יַחֲוֹגוּ וַיִּנְעוּ כִּשְׁכוֹר, וְכֵן (שֵׁם ס"ה ו') קִצּוֹי אֶרֶץ, מִגְזַרְת קִצָּה בִּי אֶמְרָה אֶל־אַרְאָה בְּמֹות הַיֵּלֶד, וְתִשָּׁב מִנְּגִד כִּיּוֹן שֶׁקָּרַב לְמוֹת, הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק וְתִשָּׂא אֶת־קִלְעָהּ וְתִבְרַךְ:

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנְּעֹר מִכֹּאן שִׁיפָה תְּפִילַת הַחוּלָה מִתְּפִילַת אַחֲרִים עֲלֵיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהִתְקַבֵּל וַיִּקְרָא מְלֶאךְ אֱלֹהִים אֶל־הַגֵּר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מִדֶּלֶךְ הַגֵּר אֶל־תִּירָאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנְּעֹר בְּאֶרֶץ הוּא־שָׁם:

כֹּאשְׁרֵי הוּא־שָׁם. לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עֲכָשִׁיו הוּא נְדוּן, וְלֹא לְפִי מָה שֶׁהוּא עֹתִיד לַעֲשׂוֹת, לְפִי שֶׁהִיוּ מְלָאכֵי הַשֶּׁרֶת מְקַטְרָגִים וְאוֹמְרִים, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעֹתִיד זָרְעוֹ לְהַמִּית בְּנִיךְ בְּצִמָּא אֶתָּה מַעֲלָה לוֹ בְּאֶרֶץ. וְהוּא מְשִׁיבֵם, עֲכָשִׁיו מָה הוּא, צְדִיק אוֹ רָשָׁע, אֲמָרוּ לוֹ צְדִיק, אֲמַר לָהֶם, לְפִי מַעֲשִׂיו שֶׁל עֲכָשִׁיו אֵינִי דוֹן, זֹהוּ 'בְּאֶשֶׁר הוּא שֵׁם'.

וְהִיָּכֵן הַמִּית אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּצִמָּא, כִּשֶׁהֲגַלְּם נְבוּכַדְנֶצַּר, שְׁנֵאֲמַר (יִשְׁעִיָּה כ"א י"ג - י"ד) מִשָּׂא בְּעָרְבָה וְגו' לְקִרְאָת צִמָּא הַתִּיּוֹ מִיָּם וְגו', כִּשֶׁהִיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֲצֵל עַרְבִיִּים, הִיָּו יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשׁוֹבֵיהֶם - בְּבִקְשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכּוֹנוּ אֲצֵל בְּנֵי דוּדָנוּ שִׁמְעָאֵל וַיִּרְחַמוּ עֲלֵינוּ, שְׁנֵאֲמַר (שֵׁם) אוֹרְחוֹת דְּדָנִים, אֵל תִּקְרִי דְּדָנִים אֲלֵא דוֹדִים, וְאֵלּוּ יוֹצֵאִים לְקִרְאָתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בִּשְׂרֵי וְדָג מְלוּחַ וְנוֹדוֹת נְפוּחִים, כְּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל שְׁמָלָיִם מִיָּם, וְכִשְׁמַכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וְפוֹתַחוּ, הָרוּחַ נִכְנס בְּגוֹפוֹ וּמֵת:

(יח) קוֹמִי שִׂאִי אֶת־הַנְּעֹר וְהַתְּוִיָּקִי אֶת־יָדְךָ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גְּדוֹל אֲשִׁימְנוּ: (יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וְתִרָא בְּאֶרֶץ מִים וְתִלְךָ וְתִמְלֵא אֶת־הַחֶמֶת מִיָּם וְתִשְׁקֵךְ אֶת־הַנְּעֹר:

(כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנְּעֹר וַיִּגְדֵּל וַיִּשָּׁב בְּמִדְבַר וַיְהִי רַבָּה קָשָׁת. יוֹרָה חֲצִים בְּקֶשֶׁת. קָשָׁת. עַל שֵׁם הָאוֹמְנוֹת, כְּמוֹ חֲמַר, גַּמֵּל, צִיד, לְפִיכֵךְ הַשִּׁי"ן מוֹדַגְשֶׁת. הִיָּה יוֹשֵׁב בְּמִדְבַר וּמִלְּטָם אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שְׁנֵאֲמַר (לְעֵיל ט"ז י"ב) יָדוּ בְּכָל וְגו':

(כ"א) וַיִּשָּׁב בְּמִדְבַר פְּאָרָן וַתִּקְדְּלוּ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. מִמְּקוֹם גְּדוּלְיָה, שְׁנֵאֲמַר (לְעֵיל ט"ז א') וְלֹה שְׁפַחָה מִצְרִית וְגו'. הִיָּינוּ דְאֲמַרֵי אִינְשֵׁי 'זָרוּק חוּטְרָא לְאוּרָא, אַעִיקְרִיָּה קֵאִי': פ

*
שְׁשִׁי

(כ"ב) וַיְהִי בְּעֵת הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וַפִּיכַל שָׂרֵצְבָאוּ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה. לְפִי שֶׁרָאוּ שִׁיבָא מִשְׁכּוֹנַת סוּדוֹם לְשִׁלּוֹם, וְעַם הַמְּלָכִים נִלְחַם וּנְפֹלוּ בִּידוֹ, וּנְפַקְדָה אֲשֶׁתּוֹ לְזִקְנוּיוֹ:

(כ"ג) וַעֲתָה הַשִּׁבְעָה לִּי בְּאַלְהִים הִנֵּה אֲבִימֶלֶךְ לִי וְלִגְנִי וְלִנְכָדִי עַד כֹּאן רַחֲמֵי הָאֵב עַל הַבֵּן בְּחֻסָּד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ שְׁאֲמַרְתִּי לָךְ (לְעֵיל ט"ו כ') הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־גִּרְתָּהּ בָּהּ:

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יְרֵאָה לְוַלְדֵי הַשָּׂדֶה לְעֵלְיָהּ בְּנֵי כְלוּמֵר יִרְאֶה ויבחר לו השה, ואם אין שה, לעולה בני וילכו שניהם יחדיו. ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך לישחט, וילכו שניהם יחדו, בלב שווה:

(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לְוַלְדֵי הָאֱלֹהִים וַיִּבְנוּ שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹף אֶת־הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנֵו יָדָיו וּרְגָלָיו מֵאַחֲרָיו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה, והוא לשון (להלן ל לט) 'עקודים', שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו היה ניכר וישם אתו על המזבח מפעל לעצים:

(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק וַיִּקַּח אֶת־הַמֵּאֲכָלֶת לְשַׁחַט אֶת־בְּנֵו:

(יא) וַיִּקְרָא אֱלֹו מְלֵאָךְ יִקְנֹךְ מִדְּהַשְּׂמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם לשון חיבה הוא, שכופל את שמו וַיֹּאמֶר הַנְּנִי:

(יב) וַיֹּאמֶר אֶל־תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל־הַנְּעָר לִשְׁחוֹט, אמר לו אם כן לחינם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום ואל־תעש לו מאומה כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי יִרָא אֱלֹהִים אֶתָה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֵךְ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי:

כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא, אמר לו אברהם - אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי (לעיל כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת (לעיל פס' ב) קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקדוש ברוך הוא (תהלים פט לה) 'לא אחלל בריתי, ומוצא שפתי לא אשנה', כשאמרתי לך קח - מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך 'שחטוה' אלא 'העלוה', אסקתיה, אחתיה.

כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהים אתה:

(יג) וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה־אֵיל בְּרֵאשִׁית אַחֲרַי נִצְתָו אַחֲרֵי שֶׁאֵמַר לוֹ הַמְּלָאךְ (בפסוק הקודם) אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמנין 'וזקף אברהם ית עינוהו בתר אליו' בַּסִּבְיָה אֵילן בַּקְּרָנִי שהיה רץ אצל אברהם, והשטן סובכו ומערבבו באילנות כדי לעכבו וילך אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאֵיל וַיַּעֲלֶהוּ לְעֵלְיָה תַחַת בְּנֵו. מאחר שכתוב 'ועלהו לעולה', לא חסר המקרא כלום, מהו 'תחת בנו', על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר - יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשויה בבני, כאילו בני שחוט, כאילו דמו זרוק, כאילו הוא מופשט, כאילו הוא נקטר ונעשה דשן:

(יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא יִקְוֹךְ יְרֵאָה פשוטו כתרגומו וַיִּקְרָא יְהוָה פְּלִחוֹ דְרֵיָא, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה, להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהַר יִקְוֹךְ יְרֵאָה. שיאמרו לימי הדורות עליו, בהר זה ירצה הקדוש ברוך הוא לעמו:

היום. הימים העתידין, כמו 'עד היום הזה' שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים 'עד היום הזה' על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה, ה' ירצה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים 'בהר ה' ירצה' אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה:

(טו) וַיִּקְרָא מְלֵאָךְ יִקְנֹךְ מִדְּהַשְּׂמַיִם: (טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁפָּעֵתִי נֹאסִיִּקוֹךְ כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת־בְּנֵךְ אֶת־יְחִידְךָ:

פר אחד או איל אחד. אמר לו - כלום עשה אלא בשביל בנו, אילו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב. ויש אומרים - אחר דבריו של ישמעאל, שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלוש עשרה שנה ולא מיחה, אמר לו יצחק - באבר אחד אתה מיראני, אילו אמר לי הקדוש ברוך הוא זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב וְהָאֱלֹהִים נָסָה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֱלֹו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַנְּנִי. כך היא ענייתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זימון הוא:

(ב) וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֵין נא אלא לשון בקשה, אמר לו - בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו - הראשונות לא היה בהן ממש אֶת־בְּנֵךְ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אֶהְבֶּבְךָ אֶת־יִצְחָק אֶת־נֶכֶדְךָ. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו את יצחק, ולמה לא גילה לו מתחילה, שלא לערבבו פתאום, ותזוז דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה, וליתן לו שכר על כל דבור ודבור וְלֹךְ־לְךָ אֶל־אַרְצֵךְ הַמְּרִיָּה ירושלים, וכן בדברי הימים (ב' ג א) 'לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה'. ורבותינו פירשו על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תירגמו (לְרֵעָא פּוֹלְחִינָא) על שם עבודת הקטורת, שיש בו מור נרד ושאר בשמים -

וְהַעֲלֶהוּ שָׁם לְעֵלְיָהּ לא אמר לו 'שחטוה', לפי שלא היה חפץ הקדוש ברוך הוא לשחטו, אלא שיעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו אמר לו הורידהו, על אֶתְךָ הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹו. הקדוש ברוך הוא מתהא הצדיקים ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן (לעיל יב א) אל הארץ אשר אראך, וכן ביונה (ג ב) וקרא אליה את הקריאה:

(ג) וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר נִדְרָז לַמְּצוּה וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חַמְרֵוֹ הוּא בעצמו, ולא ציוה לאחד מעבדיו, שהאהבה מקלקלת השורה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אֵתָו ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים, שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק, יהיה השני עמו וְאֶת יִצְחָק בְּנֵו וַיִּבְקַע עֵצִי עֲלָהּ וַיִּבְקַע. תרגומו וצלח, כמו (ש"ב יט יח) וצלחו הירדן, לשון ביקוע, פינדר"א בלעז (לחטוב) וַיִּקַּם וַיִּלְךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לְוַלְדֵי הָאֱלֹהִים:

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי למה איחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו, ואילו היה לו שהות להימלך אל ליבו לא היה עושה וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מְרַחֵק. ראה ענן קשור על ההר:

(ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו שְׁבַרְלֵכֶם פַּה עֲסֵה־מְזִמֹר וַאֲנִי וְהַנְּעָר נִלְכָה עַד־כָּהּ כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה - אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום (לעיל טו ה) 'כה יהיה זרעך' וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה נתנבא שישבו שניהם אֵלֵיכֶם:

(ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֵצֵי הָעֵלְיָה וַיִּשֶׂם עֲלֵי־יִצְחָק בְּנֵו וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמֵּאֲכָלֶת סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא (דברים לב מב) וחרבי תאכל בשר, ושמשכרת בשר לאכילה. דבר אחר, זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה וַיִּלְכְּו שְׁנֵינֵיהֶם יְחִידוֹ. אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו, היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר:

(ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הַנְּנִי בְנֵי וַיֹּאמֶר הַנְּנִי הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאֵיָה הַשָּׂה לְעֵלְיָה:

(כג) וּבַתּוֹאֵל יֵלֵד אֶת־רִבְקָה כֹּל הַיְחוּסִין הַלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ אֵלָּא בִשְׁבִיל פֶּסוּק זֶה שְׁמֵנָה אֱלֹהֵי יֵלֵדָה מְלֻכָּה לְנַחֵר אֲחֵי אַבְרָהָם:
(כד) וּפְלִגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וְתֵלֵד גַּם־הוּא אֶת־טַבַּח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחֲשׁ וְאֶת־מַעֲכָה: ס

לעיתים לצורך הרצף שולבו הדיבורים ברש"י כסדר הפסוק, גם כשבמקור הרש"י מופיע קודם הדיבור על סוף הפסוק ואח"כ הדיבור על תחילתו, במקרה כזה זה סומן ב- ** בסוף הפסוק. כמו"כ מטבעו של הרש"י המשולב עלולים להיות שינויים קלים בדיבור המתחיל (כגון פתיחת וגו') או במיקומו. את הכללים בהרחבה ניתן לראות במבוא לגליון פרשת בראשית.

כל הזכויות שמורות. ©

ניתן להשיג את הגליון (וכן גליונות קודמים) במאגר העלונים הממוחשב של 'דרשו'.

מהדורת כתב כס"י - ניתן להשיג ב'מערכת שבת' בקול הלשון.

וכן ניתן להשיג במייל - 2711526@GMAIL.COM.

יש מהדורה בכתב גדול יותר - להשיג במייל הנ"ל

הארות הערות ותיקוני טעויות יתקבלו בברכה 05276-13331

ישי"כ להרה"ג זוד היינמן שליט"א על סיועו בעריכת הגליון

(יז) כִּי־רָבַדְךָ אַבְרָמֶךָ אַחַת לֹאב וְאַחַת לְבֵן וְהִרְבֵּה אַרְבָּה אַחַת לֹאב וְאַחַת לְבֵן אֶת־זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחֹל אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת הַיָּם וַיִּרְשׁ יִרְעֶךָ אֶת שְׁעַר אֵיבָיו:

(יח) וְהַתְּבַרְכּוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גְּזֵי הָאָרֶץ לְעֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֶלְי:

(יט) וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל־נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכּוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבְאֵר שֶׁבַע. לא ישיבה ממש, שהרי בחברון היה יושב שנים עשרה שנים לפני עקידתו של יצחק, יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר (לעיל כא לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, מרובים משל חברון הראשונים, והם עשרים ושש שנה כמו שפירשנו למעלה (שם): פ

מפסטר (כ) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּגִּד לְאַבְרָהָם לְאִמּוֹ הִנֵּה יֵלֵדָה מְלֻכָּה בְּשׁוּבוֹ מֵהָר מִמּוֹרָה הִיא אַבְרָהָם מֵהָרָהר וְאוֹמֵר, אֵילוֹ הִיא בְּנֵי שְׁחוּט, כִּבְרֵי הִיא הוֹלֵךְ בְּלֹא בָנִים, הִיא לִי לְהִשְׂאוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עֵנֶר אֲשֶׁכּוֹל וּמִמְרָא, בְּשֵׁרוֹ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁנוּלְדָה רִבְקָה בֵּת זֹגוּ, זֶהוּ 'אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה', הַרְהוּרֵי דְבָרִים שְׁהִיוּ עַל יַדֵּי עֵקִידָה גַם־הוּא בְּנֵים לְנַחֵר אֲחֵיךָ: גַּם הוּא. אֵף הִיא הַשְׁוֹתָה מִשְׁפַּחְתִּיהָ לְמִשְׁפַּחַת אַבְרָהָם, שְׁתִּים עֶשְׂרֵה, מֵהָ אַבְרָהָם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵה שְׁבָטִים שִׁצְאוּ מֵעֵקֶב, שְׁמוֹנֵה בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וְאַרְבַּעַה בְּנֵי שְׁפַחֹת, אֵף אֱלוֹ שְׁמוֹנֵה בְּנֵי גְבִירוֹת וְאַרְבַּעַה בְּנֵי פִלְגָשׁ:

(כא) אֶת־עוֹץ בְּכָרוֹ וְאֶת־בְּנוֹ אֲחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אָרָם: (כב) וְאֶת־בְּשֵׁד וְאֶת־חַוֹּ וְאֶת־פְּלֶדֶשׁ וְאֶת־יֶדְלָף וְאֶת־בְּתוּאֵל: